

Det tjetjenska upproret mot Stalin under andra världskriget

Av Christer Bergström

Under mellankrigstiden och andra världskriget utnyttjades olika folkgrupper i Kaukasus som en bricka i stormakternas spel. Det kulminerade med den tragiska deportationen av Tjetjeniens och Ingusjiens hela befolkning, vilket kostade tiotusentals människoliv.

Klockan 22.00 den 25 augusti 1942 landsattes en grupp på tolv kommandosoldater med fallskärm nära Galantjozi i det sovjetiska Tjetjenien. Kommandosoldaterna, som kom från den militära spionorganisationen Abwehr, leddes av den tyske löjtnant Gert Reichert. Fem av männen under hans befäl härstammade från trakten. Två var från Dagestan och två från Tjetjenien. Dessa fyra hade rekryterats bland sovjetiska soldater som hamnat i tysk krigsfångenskap, och nu deltog de för att hjälpa tyskarna att stödja det tjetjenska upproret mot Stalin.

Den femte mannen var en respektingivande femtioåring från Dagestan. Han bar överstes gradbeteckningar.

Osman Gube hade tjänstgjort i tsarens armé under första världskriget. Under det ryska inbördeskriget deltog han som officer i Denikins "vita" armé och flydde därefter till Turkiet, där han blev aktiv i den "vita" exilorganisationen "Kaukasus" som arbetade på att störta sovjetmakten i de kaukasiska delrepublikerna.

Vid den här tiden åtnjöt "vita" exilorganisationer sympati och stöd från flera europeiska stater, inte minst Polen. Under de första åren av sin existens utmärkte sig den nya polska repu-

Osman Gube (1892–1943), författare och nationalist.

Marskalk Józef Piłsudski (1867–1935) var först kommandant för Polska legionen under det första världskriget och senare Polens förste president 1918–1922 efter statens utropande. Därefter blev han president även för en andra period 1926–1935.

bliken för den så kallade prometeismen, vilket innebar ett omfattande stöd till olika nationella oppositionsgrupper som arbetade på självständighet från Sovjetunionen. "Prometeismen" var ett politiskt projekt som grundades av den polske ledaren Piłsudski, och namnet hämtades från den grekiske guden Prometheus som ska ha skänkt människorna elden i trots mot Zeus. Piłsudski hade inlett detta projekt redan under tsartiden, för att stödja andra nationella minoriteter som kämpade för frihet från Ryssland, och fortsatte även efter ryska revolutionen.

Andra europeiska länder bedrev en liknande politik, men ingen gjorde det i samma omfattning som Polen – tills Hitlers Tyskland klev in på scenen. När nazisterna tog makten i Tyskland 1933 hade Polen genom sin nonaggressionspakt med Sovjetunionen redan avvecklat prometeismen. Hitlers nya regim var däremot starkt fientlig till Sovjetunionen, och dess militära spionorganisation Abwehr tog genast itu med att knyta

kontakter med flera av de organisationer som samarbetat med polackerna.

"Kaukasus" omvandlades i stort sett till ett redskap för Abwehr, och organisationen flyttade på 1930-talet sitt högkvarter från Paris till Berlin. Där blev Osman Gube direkt rekryterad av Abwehr och utbildades i den tyska underrättelseskolan i Stettin.

Under tiden genomgick den diplomatiska scenen dramatiska förändringar. I augusti 1939 var det Hitler som slöt en nonaggressionspakt med Sovjetunionen. Plötsligt blev det angeläget för tyskarna att hålla tillbaka de exilorganisationer som arbetade på att anstifta uppror i Sovjetunionen.

Istället dök nya aktörer upp på scenen. Prometeismen togs nu upp av Frankrike och Storbritannien. Faktum är att dessa båda länder vintern 1939–1940 planerade för ett angreppskrig mot Sovjetunionen, bland annat från Mellanöstern mot det ol-

Ett första kaukasiskt hemvärn har bildats. Den sovjetiska repressionen blev förfärlig.

jerika sovjetiska Kaukasus. En viktig del i dessa planer var stödet åt nationella upprorsrörelser i Kaukasus.

Exakt vilken roll de västallierade spelade är inte klarlagt, men i februari 1940 blossade ett väpnat uppror upp i Tjetjenien. Under ledning av Hassan Israilov lyckades rebellerna inta Galantjozj – där de upprättade sin regering – samt Sajasan, Tjaberloj och en del av Sjatojskydisktriktet.

Röda armén, som först låtit sig överrumplras, slog emellertid snabbt tillbaka och rebellerna tvingades fly upp i bergen. Den tyska invasionen i väster i maj 1940 – och Frankrikes följande kapitulation – fick snabbt de västallierade på andra tankar än att ge stöd åt kaukasiska rebeller. Upprorsmännen förde en tynande tillvaro under det närmast året. Fram till den 22 juni 1941, när Hitler invaderade Sovjetunionen.

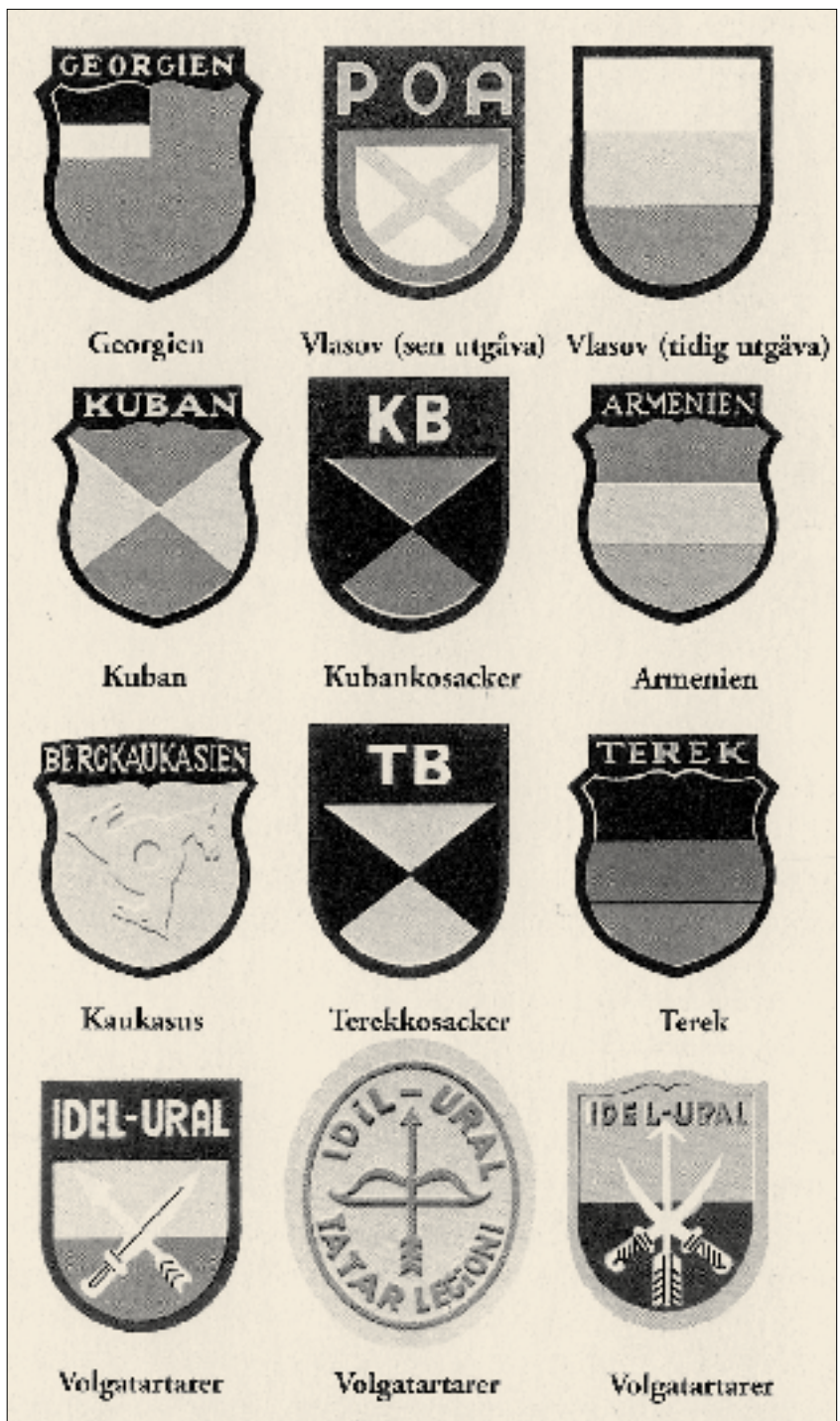
Samma dag, 22 juni 1941, förklarade Mairbek Sheripov, en annan tjejtensk upprorsledare, krig mot Sovjetunionen. Nu blossade upproret upp igen, och det tilltog i styrka i takt med att de tyska styrkorna närmade sig. Tusentals kaukasier som deserterade från Röda armén anslöt sig till upproret. Snart förfogade Israilovs och Sheripovs styrkor över uppskattningsvis 15 000 beväpnade män. I februari 1942 gjordes ett försök att inta staden Itum-Kale. I det intilliggande Dagestan lyckades de besätta Novolakskaja och Dylm.

Via radio hölls kontakt med Abwehr, och på den tyska sidan förbereddes ett mer konkret stöd. Men helst ville tyskarna ha egen kontroll över operationerna. Därför utbildade de frivilliga kaukasier som hamnat i tysk fångenskap till sabotörer. En grupp av dessa, ingående i den nya Brandenburger-kommandostyrkan, landsattes med fallskärm i juli 1942 nära Mineralnije Vody i Kaukasus, och sprängde där järnvägsbron. I augusti 1942 medverkade kaukasiska Brandenburgare till tyskarnas lyckade erövring av oljefälten vid Majkop.

Men huvudmålet var de stora oljefälten vid Grozny och Baku, och det var därför den kommandostyrka i vilken Osman Gube ingick landsattes i Tjetjenien den 25 augusti 1942. Det var faktiskt inte den första gruppen. I juli hade 30 man under Oberleutnant Lange hoppat fallskärm över Tjetjenien. Under de följande veckorna flög tyskarna in sammanlagt 77 kaukasiska kommandosoldater som fått träning av Abwehr till Tjetjenien och Ingusjien.

Abwehrs *Nordkaukasische Sonderkommando Schamil*, som styrkan kallades, lyckades faktiskt erövra Groznys oljeraffinaderi och hålla det under en kort stund. Men när den väntade tyska pansarstyrkan aldrig kom fram därför att den hejdades av Röda armén, tvingades Brandenburgarna retirera.

Med de livsviktiga oljefälten hotade mobiliserade Röda armén alla tillgängliga resurser, och lyckades slå tillbaka den

Emblem för olika ryska och kaukasiska förband i tjänst på den tyska sidan.

tyska sommaroffensiven 1942. Under den följande hösten och vintern tog de itu med gerillan och sabotagegrupperna. Sovjetiskt flyg bombade hänsynslöst byar i rebellernas händer. Den 7 november 1942 dödades Mairbek Sheripov. Osman Gube, tyskarnas främste samarbetsman i Kaukasus, togs tillfångna genom en sovjetisk specialoperation natten till den 12 januari 1943. Upproret gick oundvikligen starkt tillbaka.

Men trots att Röda armén drev ut tyskarna ur större delen av Kaukasus i januari 1943, fortsatte Abwehr att försöka underblåsa upproret i Tjetjenien. I augusti 1943 landsattes nya Abwehr-agenter med fallskärm i Tjetjenien.

Det är omöjligt att svara på i vilken utsträckning de tjetjen-

Kabardiskt hemvårn i Kaukasus med tyska samverkansofficerare.

ska rebellerna verkligen samarbetade med tyskarna. Faktum är att ett stort antal tjetjener stred med hög motivation på den sovjetiska sidan mot den tyska invasionen. Men det väpnade upproret och tjetjenerna som lät sig värvas av Abwehr gav Stalin förevändning till den omänskliga deportering av hela Tjetjeniens och Ingusjiens befolkning som iscensattes i februari 1944. Under täcknamn operation "Lentil" lastades helt enkelt 478 000 män, kvinnor och barn ombord på järnvägsvagnar och deporterades till Centralasien. ●

Vill du veta ännu mer om vilka konsekvenser Stalins handlingar på 40-talet fick för Tjetjenien? Då rekommenderar vi boken *Kriget i Tjetjenien*.

Varför uppstod konflikten? Varför var Ryssland handlingsförlamat i början av 1990-talet? Hur kom det sig att muslimsk extremism fick fotfäste i Tjetjenien? Här får du läsa om ett av världens grymmaste krig – allt från stora strider till gerillataktik och ren terrorism.

Du får boken för **0 kr** när du blir medlem i Svenskt Militärhistoriskt Bibliotek. Värde ca 200 kr.

Gå in på www.krigsmyter.nu/tjetjenien och läs mer.

0 kr
när du blir medlem!

Klubben Svenskt Militärhistoriskt Bibliotek ger dig krigs- och militärhistoria i världsklass!

Klubben Svenskt Militärhistoriskt Bibliotek (SMB) är en stiftelse som drivs av entusiaster för entusiaster med syfte att tillgodose behovet av militärhistoria. Vi nöjer oss dock inte med att tillhandahålla de böcker som finns på den allmänna marknaden. SMB gör även egna böcker med hjälp av de främsta experterna och militärhistorikerna – böcker du bara får tag på genom oss! Som medlem i SMB är du därmed alltid bland de första som får tillgång till det bästa som publiceras inom militaria. Gå gärna in på www.smb.nu och läs mer om klubben och dess medlemsförmåner!